

M. G. S.
En Kort Afhandling,
Om

Bostalls Förlänningens Rytta

Landthushållningen,

Med

Wederbörligt Samtycke,

Under

S. S. Theol. Doct. Oecon. Prof. Ledam. af Kongl. Wasa
Orden, Kongl. Wetensk. Acad. och Wetensk.
Societ. i Upsala

Herr PEHR KALMS Inscende,

Sör Lager, Kransen, utgifwen och försvarad

Af

ALEXANDER SAURÉN,

G. D. L.

Uti Åbo Academiens Höfve Läro-Sal den 12 November
1777. f. m.

A B O,

Tryckt hos Job. Christoph. Frenckell, Kgl. Ac. Boktr.

Probsten och Kyrcöherden,
Högarewördige och Hög lärde

Herr JOACHIM VON GLAN,

Min Gunstigaste Gynnare.

Wälgjärningar och tacksamhet äro et för GUD och människior,
tåckt par, när de här döra af et uprättigt hjerta. Herr
Probsten har wiserligen, af den renaste kärlek til mig owärdigan,
samt af den stösta ömhet om min wälfärd, sedan öfwerhepat
mig med oräkneliga wälgjärningar under den lilla tid, jag haft
åran wara i Des hederliga hus. Jag kan och bör därföre, in-
tagen af en wördnadsfull ärfänsla, emdieligen underlåta, at wid
detta tilfälle med et ord, inför Allmänheten, witna, både om Herr
Probstens stora nådest, och min här af upkomne förbindelse. Up-
tag förden full, Min Gunstige Herr Patron, detta mitt ringa A-
cademiska Arbete, som jag har åran at Herr Probsten upoffra
och tildöna, icke såsom en wedergällning för Herr Probstens mig
ertedda Gunst, utan såsom et ringa prof af de innerliga kärstor,
hwaraf mitt hjerta lågar. Under hjerteliga suckar til Högden
för Herr Probstens, Fru Probstinnans och de Förnämne samt af
mig mycket wördade Anhörigas tinneliga och ewiga sällhet, har
jag åran med största wördnad framhärda

Högarewördige och Hög lärde Herr Probstens,

Min Gunstigaste Gynnares

Ödmjukaste tjenare
ALEXANDER SAURÉN.

 Af Historien och de Äldre Kongl. Förordningar står at inhämta, det Boställen blifwit, nästan af urålders tider, tilltagne, så wäl Militaire som Prästa-Ståndet samt äfwen äfskilliga andra uti Civila-Staten, til mera beqwämlichkeit, hjelp och lättande uti deras hushållning. Herrar Officerare hafwa wäl från äldre tider haft sina Boställen; dock war i synnerhet den Stora Riks-Hushållaren Konung CARL XI. som satte dem i det stek, de nu äro; några äro likwäl äfwen sedan tillkomne. Och hwad Prästa-Ståndet widkommer, så äro somlige af den tanckan, at Prästa-bohl i Swerige blifwit inrättade, så snart Kyrkor eller afguda-hus, redan i hedendomen blifwit bygde. Säkrest är, (hwilket äfwen våra Håfdateknare bewist) at med Christendomen och de dermed förknippade författningar, hw vil och Prästa-bohlen höra, kommit til någon stadga öfwer hela Swea Riket, uti det ~~Secula~~ Secularem, eller uti Konung SVERKER den Äldres tid, hwilken mördades 1155. Här af wets då följa, at största delen af de äldre Prästa-bohlen wärit inrättade mer än 300 år för Reformation, hwilka dock sedermera blifwit tillökta, och med flere Privilegier försedde. Det må dock wara huru det wil med den saken; ty mitt ändamål är nu icke at undersöka tiden, när de äro inrättade; utan allenast, at bewisa, det en sådan Boställs förlänning är nyttigare för Rikets Oeconomie, än om de woro gifna åt Bønder til at brukas; hwilket jag nu skal söka på dessa få blad, at korteligen förstålla. Min korta tid och swaga wil-

kollekt

För tillåta mig icke at wara widlyftig; derföre ubeder jag mig den Gunftiga Läfarens milda omdöme.

§. 2.

För än jag begifwer mig til at beskåda fielfwa nyttan, af Civila-, Militaire- och Prästa-Boställens förlåning, wil jag först upraga och söka til at wedertlägga några inwändningar, som til äfwentyr kunde möta mig härwid. I gemen göres af många emot Boställs förlåningen detta infäst: Boställen äro icke ens privata egendom: Man får ej nytta afkastningen af dem längre än man innehafwer den syftlan, för hwilken de äro gifne; ens hustru och barn hafwa deraf ingen eller ganska ringa nytta; det är altså ingen upmuntran, at gjöra någon omkostnad på dem. Och emot Militaire eller Officerare Boställen inwändes bland annat följande: Militaire Boställen äro aldeles onyttige ja skadelige, och det för följande orsaker skull: det händer ofta at unga Officerare wärdelösa Boställen; förty dels förstå de sig icke på hushållningen, dels lägga de icke sig wunning, om den samma; emedan de icke länge täncka stå qware wid et och samma Boställe; utan söka ju förre det äldre at blifwa flyttade til en bättre syftla: när en ung Herre ibland löper, lika som uti frysprång, ifrån den mindre Officerare beställningen til en större, hwad för förbättring på Bostället kan man wänta af en sådan, som så täncker hosta? Och fastän man wille lämna, at sådana Officerare, som äro så unga, at de icke kommit til sit mogna förstånd, och ei hafwa någorlunda insigt uti Oeconomien, utgjöra den minsta delen af Militaire-Ståndet, så möter härwid dock ännu den olägenhet, at alla Officerare under ofreds tider äro borta från sina Boställen; ja äfwen i freds tider äro de twungne, at ofta wara wid Fästnings-byggnader, och således råka emedertid deras Boställen uti lägerwall m. m., hwatföre ock i större delen af andra Riken, finnas unga sådana Boställs förlåningar, som uti Sverige. Dese infäst, synas föller, wid första wäsendet, wara af stor wigt; men granskar man dem noga, så torde de alde-

aldeles förfalla; i synnerhet om man tager i mogit öfwerwägande det som följer: Det är sant, at Boställen ej äro ens enskilda egendom, och at ens hustru och barn ej få ärfwa dem; men för den margfalliga nytta, man hafwer af denna Öfwerhetens förlåning, så fordrar ens plikt, at på alt sätt handhafwa och förbättra dem: des utom betala åker, ång och Trädgård wäl skötta, snart tillbaka den omkostnad, man använder på dem, och det ofte, efter omständigheterna, rundeligen. Det fordras ju ej, at en Boställs innehafware skal der uprätta stora och präktiga byggnader. Man medgifwer widare, at det gifwas sådane Officerare, som icke förstå, åtminstone ej mera än en Bonde, ja ibland icke så mycket, på hushållningen; samt at de för öfwanstående orsak ej fråga efter eller lägga sin winning om, huru deras Boställen må blifwa skötta; men härtill swaras, at hwar och en, som allenast har en sund estertancka, söker at befordra sin egen wälfärd, och icke sit fördärfs; det förwa gibr en Boställs innehafware, när han sköter det wäl; ty då har han at förwänta deraf en rundelig affästning; och det sednare, när han wänkskötter sitt Boställe. Och om man lägger det til, at när wid en Officerares stotande från et Boställe til et annat, noga undersökes, huru han wärdat sitt Boställe, (hwar till Öfwerheten nog kan finna utwägar på flere sätt) så underlåter en Officerare ej, at wäl häfda den egendom, Konungen lämnat i hans wärd, han må då vara ung eller gammal. Sant nog at Officerare äro twungne i ofreds tider wara från sina Boställen, och at de emedlertid kunna råka uti lägerwall, så framt de derå icke hafwa folk, som de öfwat, at wäl sköta hushållet, så i sin när- som främwaro; Men under krigstider, så framt de annars äro betydande, råka icke allenast Officerare-Boställen utan ock Bonde-hemman i lägerwall, hwilket ärfarenheten bekräftar. Det medgifwes at Officerare måste ibland wara på Fästnings byggnader; men de äro där sällan längre, än et halft år i sänder, då de des emellan ofta så wara hemma 2 ja 3 år; hwad derföre under deras främwaro blifwit å sido satt, det kunna de åter under sin hemma warelse många dubbelt förbättra; utom des, kunna

de anförettes sin hushållning til någon annan förständig, under den tiden de äro sielfwa främwarande; och wid Cavallerie Regimenterna äro Officerare aldeles befriade ifrån all närwarelse wid Fästnings-byggnader. Om det gifwes Riken, uti hwilka ej finnes några Officers Poställen, så är det icke dersföre sagt, at Swedrige skal wara dem förutan; utom des gifwes ock andra Riken, uti hwilka äfwen denna inrättning finnes wara gjord. Härtil winnar mångfaldig ärfarenhet, at de starkaste Åkermän hafwa gemenligen warit de bästa och måst uihårdande Soldater: deras ständiga arbeten wid Landtsförselen, i fredds tider, hafwa tilwant dem, at mera uihärda wid alla tillfällen; då deremot de, som fåte lefwa i all beqwämlichkeit, uti krigstider ej så länge mot, utan ofta dö helt hastigt. Ja den Romerska Historien förmåter, at åskilliga deras största Generaler warit förträffliga Åkermän; som til ex. *Luc. Qv. Cincinnatus* och *Mar. Curius*, med flera. Ja Carthaginensiska Generalen *Mago*, som hålles för, hafwa warit den Stora Fältherren *Hannibals* broder, war tillika en så stark åkerman, at han sammansref 28 Böcker i den wesenligheten, af sådant wärde, at den Romerska Senaten sielf befalte, det de skulle öfversättas på det Latinska språket.

§. 3.

Emot Prästa-bohens förlänings nytta torde ock mången finna sig hafwa mycken orsak at inwända hwarjehanda: til ex. Det hörer icke til Prästens syhla, at föda jorden; utan hans hufwudgjöromål är at taga wara på den hjord, öfwer hwilken den Helge Ande hatwer satt honori til en Herde; hwarföre han icke heller hinner at föda jordbruket och Landtushållningen; Ty han bör besöka de siuka, underwisa sina Åhörare, i synnerhet ungdomen, uti deras Christendom, flitigt se efter huru hans Åhörare lefwa och utöfwa sina Christendoms plikter och skoldigheter m. m. Hwarföre det ock wore nog, om en Präst finge allenast i besittning så mycket jord, som kunde wara tilräckeligt til Träd- och Kryddgård, samt Kål- och Rossländ: förtv genom Åkerbruk försummar han Sjåla-wården, och erfarenheten lærer, at det finnes Präster, som

som äro jordenes trälar; därför, till at förekomma sådant, börs de de aldrig så någon jord, som wore betydande. Här tillkommer ock, at många Präster hafwa et swårt och swagt minne; de behöfwa således använda all sin tid, til sina Predikningars sammansättning och öfwerläsande; hafwa de i detta fall mycket jorda gods at sköta, så försumma de den tid, som de borde använda til sina Predikningars försärdigande och öfwerläsande, hwaraf ock händer, at många Präster, som erfarenheten lærer, mycket starfwa i Predikostoken. An ytterligare finner man ock, at ej mindre Prästers än Milicair-Boställen äro ofta illa sköta? Här på lämnas til swars: man medgifwer gjerna, at själa-wården är Prästens hufwud gjöromål; men derföre är det icke sagt, at ej Prästen samt själa-wården äfwen får sköta jorden, håldst dessa syflor icke äro emot hwarandra, som den Helga Skrift på flere ställen intyggar. Och om någon af Präster skulle gifwas, som misbruka de af Öfwerheten dem förlänta Boställen, at de blifwa på wist sätt jordenes trälar; så följer derföre icke, at Boställen, för rättfärdiga Präster, äro onyttige; förw om jag misbrukar något, det som godt är, så följer icke deraf, at det goda har ändradt sin natur, och blifwit onyttigt, såsom äfwen ordspråket lyder: Abusus non tollit usum; och så mycket mindre är jordenes skötsel för en Präst skadelig och förkastelig, som GUD redan uti Paradiset, så för, som efter faller, inrättade för människan denna födo-kroken, som det ses af 1. Mos. B. 2: 15. och Cap. 3: 17: 19. Samma inrättning hafwa de Helge Patriarcher sedan följt och tillika idkade både Prästie och Åkermans syflor. Se 1. Mos. B. 9: 20. 13: 1. 20. 33: 17: 20 flere exempel at förtiga. Ut i G. Testamentet befalte ock den Store GUDen sielf gifwa Lewiterna några städer med derunder hörande jord at bruka, hwilket ingalunda skede, om GUD funnit den ena syflan wara hinderlig för den andra. I N. Testamentet finnes äfwen derpå exempel, at Apostlarna idkade, samt sitt Apostla-Åmbete, understundom sitt förut lärda handwärel, såsom Paulus, hwilken samt Aquila gjorde Pauluser. Apost. G. 18: 3. Man finner äfwen at Simon Petrus och Thomas med flere

flere af Jesu Dårjinger, sykkelsatt sig med fiskeri, sedan de blifwit af Jesu kallade til Apostla: Ambet: n Joh. 21: 1. o. s. w. At jordabruket är löstligt för en Präst, det medgifwer sunda förnufter; ty hwar och en är förpliktad, at lämte sin sybla, sköta äfwen sin hälsa, hwartil mycket bidrager den rörelse, som en hushållare hafwer wid sitt jordabruk; Är derför Landhushållningen för en Präst så mycket mera nyttig, som han derigenom icke allenast til en god del kan förwara sin hälsa, utan ock sköta sitt jordabruk och deri gå längre än en enfaldig Bonde, utan sin syblas minsta försummelse, allenast han wäl inrättat sitt hushåll och sin tid; hwarföre ock erfarenheten lärer, at de måst Gudfruktige och nitiske Präster, hafwa warit de bästa hushållare, hwilka wäl skött både sitt hushåll och sin sybla. At åter några Prästa-boht råkadet uti lågrwall, deruti kan ofta icke Prästen wara orsaken, utan andra tillfälligheter; om ock så wore, så äro de ganska få, som äro så wårdslöse.

§. 4.

I första påseendet, tyckes fuller, at en Bonde borde kunna gå mycket längre i Landhushållningen, än en Civil- och Militair Person samt Prästman, medan det är hans hufvudsakeligaste och nästan endaste gjöromål at sköta sin jord, och hafwer tillfälle, från spädaeste åren, genom föröf at göra sig bekante de hithörande omständigheter; men erfarenheten lärer tvärt om, at en Bonde sällan i hushållningen af sig sielf går längre, än hans fader gjordt för honom, hwilket kommer, dels deraf, at han ej haft tillfälle at genom läsaude i goda hushålls Böcker, förskaffa sig nödig insigt häruti, dels af hans fattade fördomar, som han byser hos sig, dels ock, det stora wårde han sätter på sina Förfäders bruk, ehuru förwända och skadeliga de ock wore. Hwarifvån han liter med exempel och nästan alsintet genom föreställningar låter sig föras. Ell er, har hans Fader och Farfader brukadt inga dikyn uti sin åker, ehuru oumgångeliga och nödiga de ock der wore, så följer han samma sed efter: har hans förfäder brukadt utöda fleg med löf; hugga, på det sätt, at de afbuggit quistarne ända rätt til stammen, och läm-

I ämnadt endast några få gwore up i toppen; Eller ock fullhuggit
 hwart och et träd, han welat bryta löf af; så häller han samma
 en nyel: har hans Fader mera genom svödande och flögns för-
 dande, än genom et rätt drifwit Åkerbruk förskaffat sig såd, så
 trädde han noga uti samma förskär; och så gör han merendels i
 alla andra hushållsgreuar. På nya försök och förbättringar uti
 Landhushållningen wägar han icke tänka, mycket mindre at gä-
 ra dem, hwilket man icke heller kan wänta af honom; förty dels
 är hans enwisa, dels ock supärlade härna deruti aldeles officie-
 sig, hwartil äfwen bidrager det, at han lefwet i ofunnighet om
 de stora fördelar, som nyttiga förbättringar på andra orter, dels
 utom, dels inom lands förskaffa, dels har han ock ej driftighet
 nog, och merendels ofta ei råd, at företaga nya försök från det
 gamla; hwaremot en Ståndsperson, en Officerare och Präst, har
 gemenligen från barndomen lärdt tänka redigt, samt undersöka
 hwad nyttigt och hwad skadeligt wara kan; så ock öfwerwäga skä-
 len å sinse sidor i alt hwad han sig företager. Til hans försigtig-
 het uti hushållningen bidrager icke heller litet, at han i sina unge-
 re år haft tilfälle wid Academien, at blifwa underwist och fått
 läsa i flere grenar af denna wettenskapen, samt erhållit kunskap,
 hwilka Auctorer bäst afhandla den samma, så at han sedan kan
 förskaffa sig deras arbeten, på det han allt mer och mer må inhämta
 de fel, som anten redan blifwit, eller ännu begås i Landhus-
 hållningen, och huru de samma skola ändras och rättas; och föl-
 jakteligen lærer han bättre och försigtigare, at angripa arbetet i
 hwarje hushållsgren, än hitintills sedt. En Wonde anser fuller i
 början en sådan Ståndspersons nya hushållningsfätt med alt lö-
 je, emedan han wiler ifrån sina försäders sed; hwilkas bruk Bonden
 tror wara det förnämsta och säkraste; men när han ser Prästens
 och Officerarens eller någon annan Ståndspersons nya försök,
 gifwa från sig ymnigare skörd, än den han får, så blifwer han
 derigenom småningom lockad och likasom dragen, at följa den för-
 ra efter. När Ståndspersoner och Präster började i England,
 för ungefär 80 år tillbaka starkt förbättra ångarne derstädes ge-

nom sågande af St. Foin och röd Wäpling, gjorde Bönderna lek
 af dem, och anfågo dem för narrar, sågande emellan sig: Präster
 och Ståndspersoner måge roa sig, at så St. Foin och röd wäp-
 ling, på sina ångar; men wi Bønder böra wåra angelågne,
 at så bruka wår jord, at wi kunna betala wåra utlagor:
 Men når de någon liten tid derefter singo se, huru bördiga Prä-
 sters och Ståndspersoners ångar bleswo, emot deras, woro de
 snart sårðige, at på samura sätt som de förra bruka sina ångar.
 Samma har sedit, och sker äfwen hos oss, der någon kåt Stånds-
 persøn förbättrar den Landgård, han bor på. Nyttan af en så-
 dan försigtig hushållare wisar sig icke allenast hårutinnan; utän
 en stor del af Allmogens barn kan redan af sina spåda år så lära
 af kåta hushållare et förbättrade hushålls sätt; ty når de råka
 i tjenst hos dem, så hafwa de tillfälle at hos sina Marsfäder se, hu-
 ru flere grenar af Landhushållningen med största bårnad stötes;
 hwaraf sedan hånner, at når dessa blifwa sina egna och komma til
 något Landgods, så kunna de med stor fördel stöta sin hushåll-
 ning, och gå deri längre än deras försfäder giordt, at de innom
 kort tid kunna bringa de måst i lågerwall liggande hemman til
 största bördighet. Bønder som äro grannar med sådana kåta
 hushållare, och med egna ögon se hustigen och tydiligen, hwad
 stor bårnad en sådan uplyst och eftertänksam hushållare har af sin
 jord framför deras, församma icke gärna at följa hans sätt uti
 jordens ståtande; emedan Bønden, lika som et barn drifwes me-
 ra af exempel, än lärdomar och förestifter. Detta sker ock med
 de Bønder, som blifwa grannar med en sådan kåt hushållares
 Landbönder och törpare, hwilka sedermera kunna få några egna
 hemman. Desittom utwidgas ock nyttan af en sådan kåt hus-
 hållare än widare, i fall han sielf hafwer några Frälse- eller an-
 dra hemman, dem han brukar med Bønder: ty då församma han
 icke, at underrätta och befalla dem på rätta sättet och med fördel
 at hushålla, samt lära dem de nödigaste grenar i denna wettenskapen;
 som Herr Stats. Secrereraren och Riddaren CARLESON det
 lika som med exempel wisar, i företalet af sin Hushålls-Lexicon.

Se på detta sättet fringsprider en förståndig hushållare snart rätta sättet, at föda jorden och andra hushållsgrenar; Och såsom Officerare; och Präster äro fringspridda i hela Riket och ländet, så kunna de ock snarast genom egna exempel lära Allmogen och den enfaldiga Bonden, at bortläggga sina gamla skadeliga seder och bruk uti Landthushållningen, samt i des ställe antaga bättre och nyttigare. Detta allt bestycker erfarenheten, som lärer, at merendets wid Officers- och Prästa-bohem är jorden bäst brukad och födt, och der någon sådan edel hushållare någon tid varit, befinnes hans grannar af Allmogen uti mångt och mycket sedan hafwa följt det ljus han härutinnan dem gifwit, såsom redan tillförene är nämndt. Kongl. Swenska Wetenskaps Academiens, Kongl. Patriot. Sällskapets, och flere Juriks Lärda Sällskapers Handlingar, Archiat. von Linnés och andra lärde mäns resor kunna noggsamt bewisa, hwad stora upåtkter och förbättringar skedd uti Fäderneslandets hushållning genom Herrar Officerare, Präster och andra Ambetsmän, som bebodt de af Kronan dem förlänte Boställen eller sådana hafte under Arrende. Utskillige af våra bästa hushålls-böcker och skrifter i hvarjehanda grenar af Landthushållningen äro af sådana förkärds-gade, som en *Brauner, Boye, Rålamb, Nordenskjöld, Serenius, Bergbult, Westbäck, Deckberg* med många flera besanna; hwilket man än widare kunde bekräfta, så med In: som Utländska exempel; men sådant förbjuder icke allenast min korta tid, utan det wore ock at bewisa en i sig sielf tydlig och klar sak. Korteligen: man finner at nästan all upodling och förbättring, som har skedd uti Landthushållningen i Swea-Rike, är icke, eller åtminstone ganska sällan, et foster af Bønders upfinnande; utan tvärt om finner man sådant gemenligen hafwa skedd af Stånds-personer, hwilket äfwen de flere i denna wetenskapen utkomne Böcker, som näst förut sades, uttyga. Härwid wil jag än nämna, at Herrar Landshöfdingar, som wid de dem tillägne Ladugårdar lärde rätta sättet af Landthushållningen, kunna bäst wid sina resor i Höfdingedömen se huru Landmannen mer eller min-

Dre rätt brukar jorden, och sedan taga alla mått och stog, hurell sådant
 mått rättas, och förbättras. Ännu bör jag lägga här til följande:
 at som gemenliga störelsen af Officerares, Prästers och an-
 dra Ståndspersoners barn, merendels utvälja, sammas kostnads
 fått som deras Föräldrar haft, och de från första barna ären haft
 ymnigt tillfälle at se, huru deras Föräldrar med härdeles nyra
 drifwa Landbruket, samt blifwa underåtade, en bästa sättet
 derutiinnan; så kunna dessa, då de framdeles komma til Publique
 skolor och så Boställen gå längre härutiinnan, än deras föräld-
 rar, och således mer än mycket i befrämja Landhushållningens till-
 värt, der de bo, samt dymedelst blifwa ganska nyttiga medlemmar
 i Fäderneslandet. Vårt Fädernesland, är på flere ställen ve-
 dan så utblottadt på stog, at Inwånarena mångenslids icke hafwa
 bränste, mindre at de äga timmer och annat sig högst nödiga wär-
 skal detta förbättras och Inwånarena på olika ställen icke snart
 råka i största nöthet, blifwer stogs-planteringen et af de högst
 nödvändiga gjöromål; men såfångt wäntar man at Bonden skall
 göra härmed en början: det kan och ei begäras af honom; ty han
 har intet begrep, huru det med minsta kostnad och bästa lycka skal
 företagas. Ståndspersoner Präster och Officerare skola häruti
 med sina exempel wisa honom, huru det bör ske: de hafwa wid wä-
 ra Academier i deras ungdom nog haft tillfälle, at blifwa under-
 rättade derom; at lära sig känna bästa böcker, som afhandla det-
 ta ämne; de hafwa haft tillfälle, at se, huru sådant ställes i stels-
 wa wärfket. De kunna och böra härutiinnan mycket utwänta, an-
 nars göra de sig owärdiga den sninnerliga nåd, som höga Öfwer-
 heten genom Boställs förlåningen, dem förunde. Och af dessa för-
 så förbättringar först förwäntas i mycket annat, innan

Bonden gör någon början dermed.

G. A. A.

